

Studier Kritiker och Notiser.

Literär Tidning.

N° 37.

Lördagen den 13 November

1841.

Forhandlingar ved de Skandinaviske Naturforskeres andet Møde, der holdtes i Kjöbenhavn fra den 3:die till den 9:de Juli 1840. Kjöbenhavn. Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri 1841. 424 sidor S:o.

Då Dfen genom sin anmälan i Jtis 1822 uppmanade Tysklands Naturforskare och Läkare att ärligen sammanträda, för att genom utbyte af ideer befrämja en närmare personlig bekantskap och consolidera gjorda upptäckter, kunde han wäl ej ana det stora och allmänna deltagande dessa möten skulle röna. Till följande af Tysklands dåvarande indre politiska förhållande, och innan man ännu kände huru regeringarne skulle upptaga dessa större associationer, woro de första sammankomsterna endast fåga besökta. Men redan mötet i Dresden 1826, och ännu mera det i Berlin 1828 der hwarje wetenskap hade sina representanter från de flesta Europeiska stater, wisade att af detta ringa frö utwuxit ett rikt fruktbarande träd, som snart skulle breda sina grenar öfwer hela Europa. Exemplet gifwet af Tysklands naturforskare efterföljdes nemligen först af Englands, och sedan äfwen af Frankrikes och Italiens. Dessa sammankomster äro, för att nyttja en mera trivial liknelse, den lärda werldens bazarer, dit hwar och en förer sina upptäckter för året, och får i utbyte de som blifwit gjorda af andra. Meddelanden ske här hastigare och säkrare än genom journaler, som oftast innehålla endast otillräckliga och mindre tillförlitliga detaljer. Författaren är intresserad att klart framställa resultaterna af sina forskningar och sätta dem i den mest förnämliga dager, och då man är i tillfälle att fritt discutera hwarje å bane wäckt fråga och göra inkast mot densamma, kan man få twiswelsmål, hwilka man ännu kan bysa, häfda. Man kan härtill lägga, att man sällan wid läsningen af en uppsats äger till hands de instru-

tioner, som äro nödwändiga för att verkställa de experimenter, hwarom man läser beskrifningen, hwarigenom läsningen förlorar en stor del af sitt intresse. — Wid Dyfsta Naturforskarne möte i Hamburg 1830 bragtes frågan om en dylik förening mellan Skandinaviens å bane af en del derwarande wetenskapsmän från de Nordiska rikena; förslaget kom likwäl ej till utförande förrän om hösten 1838, då Reserv-Läkare Egeberg wid resan genom Lund, på inrådan af flera derstädes warande naturforskare, utfärdade en skriftlig inbjudning till ett preliminairt möte i Götteborg följande sommar, hwilken inbjudning emottogs med bifall och undertecknades af flere wetenskapsmän i Nordens alla 3 rikena. Sådana närmare föreningar böra också i Norden kunna blifwa af stort wetenskapligt intresse, då särskilt naturwetenskaperna här bland sina representanter räknar män af första ordningen. Berzelius, Östred, Hansseen, Schouw, Agardh, Fries, Nilsson, Reinhardt, Swanberg, Hill, Forchhammer äro namn, som nämnas med ära hwarheldst wetenskapen har någon tunga. Sammankomsten war också ganska talrikt besökt, och man beslöt der att möten skulle ega rum hwart annat år i någon af de större städerna werelwis i de 3 rikena, samt att nästa möte skulle hållas året derpå i Köpenhamn. Församlingen räknade här öfwer 300 medlemmar, och i likhet med hwad bruket är i Tyskland arbetade man i särskilda sectioner, som hwardera hade sin ordförande och secreterare. Man fördelade sig sålunda på en medicinsk, en fysisk-chemisk, en zoologisk, en botanisk, en mineralogisk-geognostisk och en pharmaceutisk section. Deputom höllos i stora universitets-salen dagliga samsälda sammankomster, der föredrag af mera allmänt intresse förekommo. Mötet öppnades af Conferentzrådet Östred såsom ordförande med ett tal om den allmänna betydelsen

af dessa wetenkapliga associationer, om deras inslytande på att rikta och närmare sammanmälta de Skandinaviska språken, samt om nyttan och nödwändigheten att låta Naturwetenkaperna såsom sökande det förnuft, som i naturen uppenbarar sig, ingå såsom en mera allmänt integrerande del i den allmänna bildningen.

Ref. nödgas inifränka sig till anmälan af några få föredrag, hwilka såsom berörande ämnen, som mera ligga inom hans område, för honom ega största interesse.

Resultaterne af tre Års Barometer-Iagttagelser i Christiania. Af Prof. Hansteen.

Så fenomenen hafwa gifwit anledning till så många och så olika förklaringar och hypoteser, som quicksilfrets oscillationer i barometern, och infet instrument är oftare föremål för pris och tadel än detta. Om wärdet wid högt barometerstånd är klart, regn och storm deremot inträffa wid lågt, så heter det genast huru instrumentet med stor noggrannhet angifwit denna wäderlek. Men om det wid starkt lufttryck är ihållande mulet och regn nedfaller, eller den warmare luften wid ringa tryck är fullkomligt stilla, då hör man lika högljudda klagomål öfwer des ringa tillförlitlighet. Så litet likwäl det i förwa fallet förtsjenar sitt stora lof, lika så orättwist tadlas det i sednare. Barometern angifwer omedelbarligen ingenting annat än atmosferens tryck; alltefter som detta är större eller mindre stiger eller sjunker han, och om äfwen dessa förändringar ofta stå i sammanhang med de särskilta wäderstiftningarne, så är det likwäl ett förhastadt påstående, att anse detta underordnade fenomen såsom hufwudsak för des angifwelser. Detta sammanhang mellan atmosferens tryck och wäderleken, som så ofta ger sig tillkänna, har sin hufwudsakliga grund endast i wår continents egendomliga läge. Anställer man nemligen barometer-observationer i grannskapet af æquatorn, så märker man snart huru obetydligt quicksilfret i barometern afficeras af wäderstiftningarne i atmosferen, men deremot observerar man inom kort en periodisk förändring i des höjd, en slags ebb och flod, i det quicksilfret på wissa tider af dygnet stiger på andra regelbundet faller. I wåra latituder störes denna periodicitet af det inslytande wäderleken utöfwar på barometerståndet, och här äro flera månaders iagttagelser nöwdändiga för att komma densamma tillräckligt på spåren. Man finner likwäl då att barometerhöjden omkring kl. 10 f. m. uppnått ett

maximum, hwarefter den åter börjar falla tills omkring kl. 4 då den uppnått ett minimum; mellan 4 och 10 e. m. börjar quicksilfret åter stiga, tills det omkring kl. 10 åter nått sitt maximum, hwarefter det på samma sätt mellan 10 och 4 på natten åter faller till des omkring kl. 4 på morgonen ett minimum ånyo inträdt. Tiden då dessa extremer inträffa synes i allmänhet wara densamma öfwer hela jorden och således oberoende af observations-ortens geografiska läge; deremot synas de särskilta årstiderna på densamma utöfwa ett märkbart inslytande, så att wändpunkterna under wintern inträffa 1 a 2 timmar tidigare om eftermiddagen och lika mycket sednare på förmiddagen, än under sommaren. Öfwananförde iagttagelser af Prof. Hansteen, werkställda med en hufwudarbarometer af Vistor och Schick i Berlin 5 gånger dagligen, eller kl. 7 och 9 f. m. samt 2, 4 och 10 e. m., lemna ett intressant bidrag så wäl till utrönande af storleken af dessa periodiska oscilleringar, som tiden då wändpunkterna för desamma inträffa. Detta bidrag är af så mycket större interesse, som man eger högst få barometer-iagttagelser werkställda med någon noggrannhet i så nordliga latituder. Utom sjelfwa observationerna, som för hwarje observationstimma i medeltal äro angifna för hwarje månad särskilt under alla 3 åren, har förf. dragit flera wigtiga slutsatser af desamma. Sålunda ser man att barometerhöjden under de 6 månader då solens declination är sydlig (wintermånaderna) har 2 maxima och 2 minima; i de månader åter då denna declination är nordlig (sommarmånaderna) förswinner det maximum och minimum som inträffar om natten antingen helt och hållet eller blifwer nästan omärkligt. Hwad tiden då dessa maxima och minima ega rum beträffar, finner man 1) Att eftermiddags-minimum inträffar tidigast wid wintersolståndet, nemligen omkring kl. 3, derpå sednare allt som dagen blir längre, så att det under sommarmånaderna först inträder kl. 5. 2) Att det derpå följande maximum likaledes inträffar tidigast wid winter-solståndet, nemligen snart efter kl. 8, och inträder under sommarmånaderna först inemot kl. 3 om natten. 3) Att förmiddagsmaximum wid wintersolståndet inträffar kl. 10½ f. m., men kommer tidigare efterhand som dagen blir längre, så att det wid sommarsolståndet inträder före kl. 7 f. m., på hwilken tid det sammanfaller med det förwa maximum. Tiden mellan dessa 2 maxima är således wid wintersolståndet omkring 14 timmar, men förkortas

alltefter som solen kommer närmare nordpolen och försvinner helt och hållet i Maj, Juni och Juli. Härvid faller det andra minimum, som ligger mellan dessa 2 maxima, bort.

Hvad åter storleken af oscillationerna beträffar, så ses att wid vintersolsståndet barometerens fallande och stigande under natten är märkbart större än om dagen; emot dagjemningarne blir den nattliga oscillationen mindre, tills den alldeles försvinner i de 3 förut nämnde månader närmast sommarsolsståndet. Största oscillationen i Christiania uppger förf. till omkring 1,13 millimeter.

Till slut lemna förf. en lika enkel som sinnrik förklaring öfver orsaken till denna dagliga regelbundna oscillation. I likhet med Bouguer, Laplace och Lamond söker han den i atmosfärens förmedelst jordens dagliga rotering successiva uppvärmning och afkylning, och desdär följande elasticitets- och tilltagande i särskilda regioner. Tänker man sig nemligen en rät linea från solens till jordens medelpunkt, och omkring denna åtskilliga cylindriska ytor, hvars arlar sammanfalla med denna räta linea, så måste en af dessa tangera jordytan och begränsa det af solen belysta halfklotet. Förf. kallar den cirkel, i hvilken den tangerar jordytan, **Ljusgränsen**. Dessa cylinderytor dela atmosfären i concentriska ringar, som äro så belägna att solstrålarne i hvarje ring bilda samma vinkel med jordytan, och således i hvarje werka med samma styrka. Då nu denna vinkel är rät i Ljusgränsens pol, och försvinner i Ljusgränsen sjelf, så följer att uppvärmningen är starkast i Ljusgränsens pol och försvinnande i Ljusgränsen. Föreställer man sig nu att jorden icke roterade, och att solstrålarne plötsligt började belysa den, så måste temperaturen och till följe deraf luftens elasticitet tilltaga i den af solen belysta halfvan af atmosfären, och mest i de indre ringarne närmast Ljusgränsens pol. Då nu trycket från de inre ringarne är större än från de yttre, så måste ringarne nödvändigt utvidga sig i riktningen mot Ljusgränsens pol, och wid denna utåtgående rörelse af alla luftsträngarne, måste elasticiteten tilltaga i de yttre, och aftaga i de inre, och ett ögonblick måste inträffa då elasticiteten i hvarje ring har uppnått ett maximum, hvarefter den åter börjar aftaga. Detta maximum måste vara störst och först inträffa i Ljusgränsens pol, deremot inträffa sednare och vara mindre märkbart i de ringar som ligga närmare Ljusgränsen. Förf. föreställer sig detta maximum som

en bölja, hvilken går utåt mot Ljusgränsen, och kallar den **maximumsböljan**. Förutan denna horisontala rörelse måste också af samma orsak i hvarje luft-ring en vertikal rörelse ega rum. Föreställer man sig sedan, att solen plötsligen upphörde att belysa jorden, sedan maximumsböljan hade kommit inemot Ljusgränsen, så måste alla ringarne inom denna afkylas, och elasticiteten således aftaga, och det mest i de indre ringarne. Följden häraf måste blifva en sammandragning af ringarne och ett maximumsböljans tillbakawändande mot Ljusgränsens pol. Under uppvärmningen rör sig maximumsböljan utåt mot Ljusgränsen, under afkylningen i motsatt riktning. Till följe af jordens rotation fring sin arel uppvärms den västliga sjerdedelen af dess yta, som ligger mellan Ljusgränsen och den meridian som går genom solen; de öfriga tre sjerdedelarne af atmosfären afkylas deremot. I den västliga sjerdedelen finnes alltså en utåtgående maximumsbölja, och i den öfriga delen en tillbakawändande. När ett ställe på jordens yta kommer under den första maximumsböljan, har barometern der sitt morgonmaximum; när det kommer under den sista, har den sitt aftonmaximum. Ligger ett ställe så nära en af polerna, att dess parallel-cirkel wid sommarsolsståndet ej genomfärrer maximumsböljorna, utan blott närmar sig till den ena af dem, så har barometern under dessa årstider blott ett maximum och ett minimum, hvilket är förhållandet med Christiania under sommarmånaderna.

Ref. har här sökt återgifva det hufvudsakliga af Prof. Hansteens föredrag, men hvad han ej kunnat återgifva är det ofonstlade och genialiska framställnings-sätt, som med beundran hänförde hvar och en, som wid det allmänna mötet afhörde detsamma i sin helhet.

Om en periodisk förändring i den horisontale Deel af jordens magnetiska kraft, som synes att staa i förbindelse med Maanebanens Knuders nitten-aarige Omlob. Af Prof. Hansteen.

Under den tid af öfver 19 år (1820—1840), som förf. gjort svängningsobservationer med en horisontalt upphängd magnetiserad stål-cylinder, har han trots sig kommit en periodisk förändring i jordens magnetiska intensitet på spåren. Från 1820 till 1823 har nemligen nålens svängningstid varit nästan oföränderlig, derest från 1823 till 1829 tilltagit $4\frac{1}{2}$ secund, och från 1829 till 1839 åter aftagit omkring $7\frac{1}{2}$ secund. Fortsatta observationer under 1840 hän-tyda åter på ett förlängande af svängningstiden och

således på ett aftagande i jordens magnetiska intensitet. Förf. vill i månbanans olika belägenhet under denna tid söka hufwudorsafen till denna intensitetens af- och tilltagande; under denna period af 19 år har nemligen också månbanans nodor gjort ett omslopp i eclip-ticån. Att emedlertid månbanans olika läge under denna tid ej ensamt är orsaken till variationen i swängningstiden, synes deraf, att swängningstiden 1839 är $3\frac{1}{2}$ secunder kortare än 1820, då likväl månmodens längd är densamma för båda åren. Förutan den periodiska förändringen måste swängningstiden således äfwen vara underkastad en secularförändring, som kan anses proportionel med den från 1820 tilländalupna tid. Fortsatta observationer under de följande 19 åren äro emedlertid nödwändiga, för att närmare bekräfta werkligheten af denna periodiska förändring. Eger den verkligen rum, så kan den härröra antingen från en omedelbar eller medelbar inwerkkan af månen. I förra fallet måste man tillägga månen såväl som jorden en magnetisk polaritet; i andra händelsen antager förf. den kunna härröra från jordarelns under den nittonåriga perioden förmedelst nutationen förändrade ställning mot solen, hvarigenom den heta zonen och begge de faller af och tilltaga 18 secunder i bredd. Då nemligen solljuset spelar en så betydlig role i jordmagnetismen, så kan denna jordarelns periodiska förändring förorsaka den lilla variationen i jordens magnetiska intensitet.

**De Newtonske Farveringe og to nye Instru-
menter. Af Cand. G. S. Jerichau.**

Newton antog kropparnes olika färg härröra från den större eller mindre tjockleken hos de små partiklar, hwaraf kropparne äro sammansatta. Ett bewis här på trodde han sig se uti såpbubblorna, hvars wäggar med förändrad tjocklek äfwen förändra färg; äfvensom uti de tunna glaslameller, hwilka sås wid glasbläsning, och som wisa olika färgor, allt efter deras olika grad af förtunning. För att tydligare ådagalägga detta lade han 2ne objectivglas på hwarandra, hwaraf det ena war planeconvext och det andra dubbelt convext, samt tryckte dem sakta mot hwarandra; lades glaset på en mörk grund, så att man endast såg det af dem eller af det mellan dem befintliga tunna luftlager reflecterade ljuset, så observerades en mängd olika färgade ringar bilda sig omkring en svart fläck midtuti. Dessa färgningar följde på hwarandra i följande ordning: svart, blå, hwit, gul, röd; violett, blå, grön, gul, röd; purpur, blå, grön,

gul, röd; grön, röd; o. s. w. Fördes glaset mellan ljuset och ögat, så att ljuset, som passerade genom dem, kunde ses, så frambringade det mellan glaset warande luftlagret äfwen i denna händelse färgningar. Ordningen hwar ringarne följde på hwarandra war likväl nu en annan, och Newton fann att de genomgående färgorna woro complementära till de reflecterade. I stället för den swarta fläcken i medelpunkten, såg han här en ljus ring, och der glaset i första fallet syntes blått syntes det nu rött, o. s. w. Nu är klart att emellan de 2 glaset finnes ett tunnt luftlager, hvars tjocklek aftager från glasens omfrets emot deras medelpunkt. Emedan den mörka botten ej tillbakakastar något ljus, så ser man wid beröringspunkten den swarta fläcken då ljuset reflecteras. När ljuset deremot genomsläppes, ser man wid samma punkt en ljus ring, emedan i denna händelse ljuset går obehindradt igenom de nära förenade glaset. Ifrån beröringspunkten mot periferien förändrar ringarne färg alltefter som luftlagrets tjocklek tilltager. Pressar man glaset närmare tillsammans, förtunnas luftlagrets indre kanter, och färgningarna aflägsna sig i samma förhållande från medelpunkten. Här af drog Newton ofwanansförda slutsats, att den olika tjockleken hos de små partiklar hwaraf kropparne utgöras är en af hufwudorsakerna till de olika färgor wi hos dem förnimma. Att den likväl ej är den enda kan man sluta deraf, att samma färg uppfommer wid glasens, gansta olika afstånd. För att bestämma detta afstånd, eller tjockleken af det mellan glaset warande luftlager, på det ställe der hwarje färgning syntes, mätte Newton färgningarnes diametrar och fann de ljusa ringarnes förhålla sig till hwarandra som quadratrötterna af de udda talen 1, 3, 5, 7 . . . , samt de mörkas proportionela mot quadratrötterna af de jemna talen 0, 2, 4, 6 Då det ena glaset war planslipadt och det andra spheriskt, så följer att äfwen glasens afstånd på dessa ställen äro i samma proportion. Cand. Jerichau har likväl funnit den förutsättning origtig, hwarifrån Newton härwid utgick, att nemligen glaset wid det använda trycket woro bragta i beröring. Med tillhjelp af ett af honom förewisadt instrument, som han kallar *Gyreidoscop*, kunde glaset bringas både i full beröring och i ett bestämdt inbördes afstånd af ett tillräckligt antal ljusböjers längd. Efter med detta instrument gjorda iagtagelser böra Newtons undersökningar rörande färgningarna undergå flera berigtigande, som äro nödwändiga, då man från en färg

will sluta sig till glasens afstånd, och använda detta afstånd såsom mått för små storheter. För att komma i beröring måste nemligen glaset bringas nästan $\frac{1}{4}$ ljusböljas längd närmare hvarandra än det afstånd Newton antog för noll. Newtons satser rörande ringarnes diametrar äro således rigtiga endast då glasens minsta afstånd är $\frac{1}{4}$ -dels ljusbölja. Äro glaset i full beröring, så måste uttrycken de jemna och udda talen ombytas.

Ett annat instrument, som förmedelst färgringen mäter små kroppars utvidgning wid förhöjd temperatur fallar förf. *Thermomikrometer*. Bringas en kropp, hvars utvidgning man will undersöka, i beröring med glaset, emellan hwilka färgringarne bildas, så är klart att kroppens utvidgning genom värmets skall bringa glaset närmare hvarandra, och således förorsaka en förändring i ringarnes afstånd från medelpunkten. Har man förut uppgjort en skala för glasets verkliga afstånd hvarje gång en röd färggräns synes i centrum, så kan kroppens utvidgning beräknas, om wid hvarje särskild undersökning, planglasets struktuvas så att den röda färgen kommer i midteln. Sådan är principen för thermomikrometern. Såsom exempel på dess sänkänslighet anför förf., att om en zinklamell beröres med ändan af ett finger, så är dess utvidgning till följe af fingrets värme så stark, att alla färgordningarne i ett ögonblick genomlöpas; tages en knappål mellan fingrarna, så förlänges den af fingrarnes värme flera tusen gånger den minsta utvidgning thermomikrometern tydligen angifwer.

(Forts. n. g.)

Wien.

(Ett blad ur en dagbok.)

"Det fins blott en fejsarstad, det fins blott ett Wien" är en till ordspråk öfvergången rad af en kuplett ur vaudevillen "Wienarne i Berlin," och man kan med allt skäl använda den som ett motto för hvarje beskriwning på den underbara fejsarstaden wid Donau. Det torde näppeligen i Europa finnas någon hufwudstad, som har ett så eget tycke, en på en gång så älderdomlig och dock lefnadsstriff prägel som Österrikes hufwudstad, och den astwingar också, och det med skäl, af alla resande en gård af beundran, huru mycket man än må wara intagen, ware sig mot "systemet," som det heter, eller mot det öfvermått af finlighet, som ingenstädes har en sådan fristad, ett så-

dant schlaraffenland. Den sönaste belägenhet emellan drufwofullar och blåa berg, som gömma sina hjesför i molnen; Donaus krusiga wågor, gröna som smaragd och snabba som Cupidos pilar, en småktande himmel mot hwilken en glädje-yr folkstams jubel stiger i kapp med Strausiska walsernas toner, fladdrande luftdrakar och mångfärgade raketer — det är något som förtjenar att se och höra, wore man än, den trumpnaste mylord, som någonsin warit ansatt af *Spleen*.

Paris är sublimare, Berlin ordentligare; Paris med sina wäldiga stenmassor, späckade med gårdagens kulor, swärtade af gårdagens frutröt; med sin million af menniskor wandrande emellan praktens och eländets ytterligheter, ej olika sjellnössen de der gå genom eld och lågor, watten och graswar, bitande hvarandra, nedtrampande hvarandra — ideligen framåt utan att ens stanna wid werldshafwets rand: Berlin med sina snörråta gator, under hwilka man just tycker sig höra der urwerk knäppa, som drifwer den på ytan synliga rörelsen, Berlin med sina horstade och fegade husgader, de der stela som granadörer nys tyckas hafwa hört ett "gif aft! höger rätta Gr!" och hafwa mycken respekt för gamla Fritz'es kapp. — Wien är något helt annat. Wien är en gammal aristokrat bland städer, men en aristokrat från sin fördelaktigaste sida, emedan den här werfelighet inom sig och icke är hwad aristokrati är på andra ställen, en tomhet, jemförlig med den hatt hwilken konung Nebucadnezar lät sätta på en stång, att emottaga menighetens wördnadsbetygelseser. Aristokrat säger jag, men menade aristokratina, ty äfwen under den grammaticaliska qwinlighetens skydd ilar namnet lättare öfwer läpparna. Wien är en åldrig men tjugande Rinon de l'Enclos, som ännu på gamla dagar winner segrar och njuter lifwet.

Allt sedan man lemnade det hundratornade Prag der de "förbauade Swenskarne huserade" är man beredd på att skåda hwad man förv endast sett i inbillningens werld, förswundna århundraden ännu lefwande på den gröna jorden, och lefwande efter allt utseende friskt. Wisst tro wi ej mera stort på munkar och legender, på påfwar och kyrkomöten, på wandrande riddare, hemliga domstolar och den heliga Nepomuk: men att se huru det "säg ut den tiden," som det heter, är ej utan sitt behag, särdeles som wi ej glömt att det en gång inom Wiens murar bott en Joseph II. Och will man ej se de lefwande så kan man besöka de döda. Reser man ej till Wien för annat, så kan det löna sig resa dit för att under ett

Dominicanerklosters murar se sonen af den Corsikanske underlöjtnanten hwila ibland Rudolph af Habsburgs arfwingar. Den synen tål att tänka på.

Men fremst bland alla bilder från Wien, skymtar det en jättegestalt, en wördnadsbjudande, som i sekler stått der orörlig och sett på huru Donaus böjkor ilat mot österland. Stephanskyrkan är det första föremål som wandraren med klappande hjerta redan sferan ifrån spanar efter då han för första gången näskas kejsarestaden; örnen på toppen af Stephanstornet, på hwilken, efter berättelsen, Napoleons artillerister slöto till måls, är den sista försvinnande punkt, på hwilken man med wemodig känsla hwilar sina blickar då man ilande mot hemmet ännu en gång wänder sig om för att taga afsked. Man bygger inga sådana jättar mer; de gamles konst har nu sjunkit till ett lekwerk på eldskärmar, tapesseriarbeten och krokaner, och kallas af den okunnige för *rococo*. Det war dock brännande synder och brinnande böner, som lyfte Stephanstornet mot himmelen, som hwälfde kryptan i Lund till en minneswård öfwer den stenwandlade hedendomen, och det stiger ingen upp i vår tid med nog inre eller yttre tillgångar för att skapa något desso likt; wi hinna knappast bota resworna i muren: den lifgifwande anden, snillet har tagit andra vägar. Andra vägar, jernvägarnas och ångbåtarnas i sin art lika stora människonilletts triumfer — men så sköna icke. Ännu efter åratals hägrar i wandrarens själ minnet af den herrliga Stephansdömen under hwars hwalf han en gång kände hwad christelig konst war, och från hwars tinnar han första gången såg hwad en sydlandsk natur har herrligt och skönt, och han utgjuter sig i de ord, dem en resande anonymus från Norden i en Österrickisk litteraturtidning egnade samma föremål för sin beundran:

Wie herrlich hebt sich an der Donau Wellen
Der Stephansdom im klaren morgenschimmer
Zum blauen Himmel feierlich empor!
Wie eine Welt von Blumen, die versteinert
Noch fühlt ein Herz im harten Busen schlagen.
Wie sanft der Blätter, sanft der Blumen Heere
Sich um die schlanken Säulenwälder schmiegen,
Um höher noch und höher sich zu schwingen
Zum Lichtesfürsten aus dem Morgenlande,
Der durch die farbespielenden Krystalle
So liebeich seine Töchterlein begrüsst.
Hoch über's Haupt des Thurmes zieh'n die Wolken
Und vor den Füßen durch die Kaiserstadt

Rollt blitzeschnell die Donau ihre Wellen
Mit heiserer Inbrunst hin zum Morgenland.
Doch Er mußt bleiben grausam festgebant.
Ist es ein Traum? von deines Adlers Schwingen
Du hoher Geist, du, der von Künstlers Zauber
So hart gefesselt an der Tellus Brust,
Stets an den fetten deiner Flügel zuckest,
Hab ich, ein Fremder aus dem Eisenlande
Die schöne welt zum ersten mal geseh'n.
Da ward die Binde meines Aug's gelöst,
Da sah ich wonneglühend blaue Berge
Mit Epheu und mit Neben hold bekränzt,
Und leisen Ton's durch hehre Zauberlegend
Hört' ich der Minnesänger Saitenspiel
Von edlen Thaten siegesreicher Helden,
Von zarter Minne holder Damen klingen.

Tätt kring Stephanskyrkan sluter sig också det egentliga, det gamla Wien, med sitt urgamla byggnadsfatt, sina spetsiga gaslar och sina, man kunde nästan säga det, antingen under jorden eller i luften byggda hus, i det gator, allt som staden under århundraden utwidgat sig, blifwit byggda, dels i de gamla fästningsgrafwarma, dels twers öfwer dessa som broar, så att man från en gata inträder i en jordwänjng och från en annan gata i sjerde eller femte wåningen af samma hus. Derföre är det näppeligen någon hufwudstad som det är så swårt att hitta uti som Wien, och näppeligen någon, utom Paris, som är så pittoresk genom sin oregelbundenhet. För den som älskar arkitektur, är intet mera angenämt, än att wandra i en oregelbunden men likwäl i stor stil byggd stad, med sina ständigt werlande, ständigt lockande och ständigt försvinnande bakgrunder af kolossala stenmassor, då deremot de nyare städerna, med sina raka winklerrätt hwarannan skärande husrader, ej göra annat intryck, än det af twenne parallellt ställda hwitstrukna linealer, ty på stort afstånd ser man icke det möjligen sköna af hwart och ett särskildt hus, det der alltid förlorar sitt individuella tycke genom att sättas i led med hundra de andra.

Men lifwet, rörelsen och brofiheten i Wien är underbar. Man ser icke i någon hufwudstad, om ej i Petersburg, en sådan blandning af olika nationalbrägger, så wäl westerländska som österländska. På wallarne, som omgifwa den gamla staden, och som med en arm af Donau, och den så kallade glacis'n, med sina styhöga alleer, äro skilda från Wiens 32 förstäder, är allmänhetens mest älskade spatsföregång. Der spat-

serade ofta der alte Fränz'l, och språkade med sina goda Wienare. Der ser man Ungraren i sin fantastiska swarta nationaldrägt, der ser man Armenianern, Böhmanen, Turken, Juden, Greken; der spatsjera de sköna Judinnorna med sina fotsida hvita klädningar och juvelbeprydda turbaner, de der gnistra i solskenet eller lampskenet som en hel vinterhimmel. Och ställer man sin färd till bastionerna någon aftonstund, så bländas ögat desutom af tusende lyktor som mellan de gröna träden på glacis'n upplysa mellanrummet emellan den gamla staden och förstäderna med ddras väldiga i nyare stil byggda palatser och torn. Der hwiskas, der pratas, der strattas, glädjen står i tak, det vill säga i himmelens sky, och hwarje äkta Wienares anlete skiner, ware det sagdt för att öka det allmänna skenet, som en fullmåne. Det allmänna forlet tyfnar endast då från någon liten trädgård midt bland wallar och grafwar orkestrar stämma upp sina symfonier. Det är inga fuskare, inga birsilare som der spela, det är **Strauß** och **Lanner**, dansmusikens ryktbare konungar.

Vi vilja för ett ögonblick stiga ned från vår bastion och se åt huru huru det går till i denna så mycket prisade **Volks-garten**. Det är **Strauß** som för an musiken. Det fins knapt någon som ej hört den ryktbare musikers walsar, antingen spelas af orkester eller klinkas på piano, men man torde dock med skäl kunna påstå att ingen hört dem så som de skola höras utan att hafwa hört **Strauß's** egen orkester anförd af honom sjelf. Ty det är ej nog att kunna läsa noter för att kunna utföra en musik, som i sin art egen, dertill har den egenheten att vara ett uttryck, icke allenast af ett nationelt lynne, utan och af en musikus, hvars individualitet är helt och hållet sammanwert med allt hwad Wiens folklik har egenomligast. **Strauß** leder sin orkester med stråken och deltagar sjelf i spelet på de ställen i hwilka han vill nedlägga det mesta uttrycket, den mesta själen. Då spelar han icke blott med fingrarna: hela hans kropp är takt, hwarje muskel i ansigtet spelar. Han är sjelf besatt af musikens daemon; löpningarne utföras convulsiviskt. Wissta ögonblick kan man verkligen icke så noga se på hwilfendera foten han står; han tyckes swäfwä, och leder sitt kapell lika mycket med de blistrande ögonen som med stråken.

En gammal folksaga talar om en melodi, ett neckens harposlag, som har sådan makt, att när den stämmes upp så måste icke allenast allt hwad lif och

anda har — utan ock bord och bänkar dansa. En sådan magist werkan har det **Strauß'ska** kapellet och ofta endast minnet af huru detta spelat på de goda Wienarne. Det är icke sällsynt att se das **Stubenmädel**, som, med sin lilla korg på armen, wandrar till torgs, genast stanna då hon får höra blott ett positif spela **Strauß's** walsar, sätta ifrån sig korgen och börja hoppa än på den ena än på den andra foten, aldeles som wore hon biten af en **tarantella**. Samma korg har hon måhända för ett par ögonblick sedan satt ifrån sig på golfwet i **Stephanskyrkan** för att knäböja och korsa sig. Sinligheten är katolsk. Men **Strauß** är också en folkets man, det kan man säga till hans heder. I Sverige skulle wäl ingen musiker med hans snille och hans rykte nedlåta sig att spela för pigor, för waktmästare, twätterkor, corporaler — kökor, si done. Han skulle först blifwa direktör som det heter, sedan **Kapellmästare** och så Herr **Kongl. Kamarmusikus** med hofkapellets uniform, och sist sluta sina dagar som riddare af **Kongl. Wasa-Orden** och som **Frimurare** med ring. Icke så **Strauß**; den ena dagen spelar han i **Töplitz** för kejsaren och kejsarinnan i **Russland**, kejsaren i **Österrike** och konungen i **Preussen**, och några dagar sednare i den lilla byen **Sitzing** utanför **Wien**, dit medelklassen och deras barn och tjenstefolk wandrat ut att njuta lifwet och naturen. Den som der har lust till att dansa, nog har han musik som duger. Köksan heter der **Fräulein** och betjenten, aldeles som i **Holberg**, **Herr von Henrik** och för alla står hyrkusken redo med sitt "**fahr'n wir'bro Gnaden**," ska wi åka **Hans Nåd**? Men med dessa titlar är det ej så farligt; det ligger eu outsprucken humor uti dem, en dikt som är så mycket oöfhybligare som den gäller alla lika och gör alla lika. Det ligger mycket mera sann jemlikhetskänsla i denna titulatur än wi Swenskar ännu ega, wi som ej hafwa något motsvarande mot **Fransmannens** vous **Lyskens Sie**, **Danskens De** utan alltid när wi råka en fremmande person nödgas lyfta på hatten och fråga "**Förlåt mig hwad är karakteren?**" — "**Ja så! 'mjuka' Tjenare Herr direktör.**"

(Fortf. följer.)

Gedichte eines Lebendigen. Mit einer Dedication an den Verstorbenen. Zürich und Winterthur, 1841.

Churuwäl det icke egenteligen tillhör en Swenssk litteraturtidning att redogöra för alster, af utländsk

witterhet, kan det icke vara utan sitt intresse, att då och då fästa uppmärksamheten på sådana diktverk, som genom sin friska ande, sin ungdomliga lifskraft, torde kunna hafwa en lifwande werkan äfwen på vår litteratur. Af denna art är den lyriska samling, hvars titel wi aftryckt. Med lyriken har det, det måste man bekänna, stått särdeles illa till en tid bortåt, och det är en fröjd att se en skald uppträda, som med brinnande kraft och lyftning, talar, icke allenast ur sitt eget, men ur tidehwartwets hjerta. **Georg Herwegh** är namnet på den unge skald, som genom sina *Gedichte eines Lebendigen* har wisat, att ännu lefwer det en anda i den Tyska lyriken, en anda, som ej behöfwer låna fremmande värme för att hålla sin swaga skaldeadra wid kofpunkten.

Georg Herwegh är helt och hållet en patriotisk skald, en Tyrtaeus, sådan som Tegner det war i sin fång för landtwärnet, så som Béranger det war i le vieux Sergent. Han brinner för sitt fosterlands ära och pånyttfödelse, om han och någon gång, som det händer unga skaldar, är något häftig i sitt ledungatåg emot det gamla och bestående, något stormande i sin entusiasm för idealer omfattade med ungdomlig värma. Som man wet så skadar det just icke skalden särdeles att swärma för idealen. Herwegh är en skald, som icke allenast swärmar, men swärmar så som de swärma, hvilka en gång blifwa karlar så i ditt som handling. Wi tro oss göra Svenska läsare ett nöje med att som prof aftrycka hans *Reiterleid*.

Die bange Nacht ist nun herum,
Wir reiten still, wir reiten stumm,
Und reiten in's Verderben.

Wie weht so scharf der Morgenwind!
Frau Wirthin, noch ein Glas geschwind
Vorm Sterben, vorm Sterben.

Du junges Gras, was stehst so grün?
Musst bald wie lauter Röslein blühn,
Mein Blut ja soll dich färben.

Den ersten Sluch, an's Schwert die Hand,
Den trink ich, für das Vaterland
Zu sterben, zu sterben.

Und schnell den zweiten hinterdrein,
Und der soll für die Freiheit sein,
Der zweite Schluch vom Herben!

Dieß Restchen — nun, wem bring' ich's gleich?
Dieß Restchen dir, o Römisch Reich
Zum Sterben, zum Sterben.

Dem Lieben — doch das Glas ist leer,
Die Kugel saust, es blibzt der Speer;
Bringt meinem Kind die Scherben!

Auf! in den Feind wie Wetterschlag

D Reiterlust, am frühen Tag
Zu sterben, zu sterben!

Sedan Professor Lassen i Bonn länge varit nästan den ende, men också en högt utmärkt, representanten från de skandinaviska länderna bland idkarne af det mer och mer insieg vinnande studiet af de indiska språken och deras litteratur, har på den sednaste tiden twenne andra nordboar lemnat berömda föreläsningar af sin werksamhet på detta fält. Den ene är Docenten wid Upsala Univerfitet, ledamoten af asiatiska samsfundet i Paris, Kongl. Hofpredikanten D. J. Zullberg, som nyligen utgifwit *Malavika et Agnimitra, drama indicum Kahlidasa adscriptum. Fasc. prior textum Sanscritum et varietatem scripturae tenens (Bonn 1840)*. Andra fascikeln skall innehålla en latinsk öfversättning jemte kommentarier. Hr Zullberg nämner i sitt företal med erkänsla de förbindelser i hvilka han för framgången af sina sanskritstudier står till M. W. Schlegel, äfvensom Lassens wälvilliga biträde särskildt wid utgifwandet af ifrågawarande skrift. — Den andra nordboen är Cand. theol. N. L. Westergaard från Köpenhamn, som utgifwit *Radices linguae Sanscriticae, ad decreta grammaticorum definitas atque copia exemplorum exquisitorum illustratas (Bonn 1841)*, ett arbete hvilket Lassen mycket fördelaktigt recenserat i den af honom redigerade "Zeitschrift f. d. Kunde des Morgenlandes."

Föreläsningar wid norska universitetet under innewarande läsår.

I theologiska faculteten läsa: C. N. Kevser Moral 2 timmar i weckan; dogmatik 4 d.o. Doc. F. Dietrichsen Petri båda epistlar samt Jude. J. M. Kaurin, lector, Psalmerna, sedan Micha, äfwen 1 ep. i Corinthierna.

I juridiska: N. A. Motzfeldt, Den norska processen, 6 6 timmar i weckan; 2 d.o en öfversigt af den norska rätten och dess tolkning. A. Schweiggard, statsöconomi 2 timmar i w. statistik 2 d.o; Norges administrativa lag 3 timmar. G. F. Hallager, lector, Norges äldre laghistoria 3 tt., "Jus in rem patriae mediatum" 3 tt. P. J. Collett, lector, processrätten.

I medicinska: W. Esjelderny Anatomi 4 tt.; Om det vegetativa lifvet 3 tt. W. A. Thulstrup, Chirurgi 3 tt. Obstetrik 2 tt. F. Solst, Toxicologi 6 tt. G. Heiber, Chirurgisk klinik, samt debutum 3 tt. plastisk kirurgi. C. P. Boeck, anatomi 3 tt. Microscopisk anatomi, 3 d.o. A. Couradi, lector, Pathologi och Therapi 4 tt. Klinik.

I filosofiska: G. Sverdrup, Logik och psykologi 6 tt. J. Rathke, Mechanik 6 tt. Christoph. Hausteen, Dynamikens theoretiska grunder, 3 tt. hydrostatik, 3 tt. C. A. Holmboe, Micha och Nahum 3 tt., Arabiska, Syriskä, Persiska 3 tt. J. A. Westfal, Engelsk grammatik 2 tt., italiensk 2 tt., Ariosto 2 tt. B. Holmboe, Stereometri, trigonometri och algebra 5 tt. W. A. Keitau, Geognosi 6 tt. W. A. Blom, Norges flora, 4 tt. N. Kevser, Norges historia 2 tt.; det äldre norska språket 4 tt. F. E. Wibe, Sophocles Antigone 6 tt. L. G. Aubert, Taciti Annaler 3 tt., Ovidii Heroider 3 tt. P. A. Münch, lector, Europeiska folkslagens historia 6 tt. W. G. Thaulow, lector, Organisk kemi 4 tt. Joh. S. Weihaven, docens, den classiska konstarcheologien 3 tt.; dramatik 3 tt. C. J. Scherer, lector, är stadd på resor.

I det philologiska seminarium anställas öfningar under ledning af G. Sverdrup, som der tillfika föreläser Platos dialoger, och Aubert, som föredrager romersk litteraturhistoria.

N:o 38 af denna tidning utgifwes Lördagen den 27 Nov.

Lund, tryckt uti Berlingska Boktryckeriet, 1841.